

Asia: VN/22377/2023

Lausuntopyyntö hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Sosiaalityöntekijöiden seuran lausunto hallituksen esitykseen eduskunnalle laiksi yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamisesta

Sosiaalityöntekijöiden seura haluaa lausunnossaan tuoda esiin hallituksen esityksen vaikutuksia ihmisten arkielämän ja sosiaalityön arjessa kohdattavien ilmiöiden kannalta. Lyhyen lausuntoaajan puitteissa annettava lausunto ei valitettavasti ole kokonaisuudessaan kattava, mutta käsittelee mielestämme olennaisimpia lakiesitykseen liittyviä ongelmakohtia, joiden johdosta emme kannata hallituksen esitystä.

Asumistuen korvausprosenttia esitetään laskettavaksi 80 prosentista 70 prosenttiin, mikä pienentäisi tuen tasoa kaikilla yleisen asumistuen saajilla. Keskimäärin tuki pienenesi 12,5 prosenttia ja euromääräisesti vaikutus on sitä suurempi, mitä enemmän ruokakunta saa yleistä asumistukea. Asumiskustannusten kattamisessa edellytetään asumistuen saajien jatkossa hankkivan enemmän tuloja. Tämä on kuitenkin monelle vaikeaa tai mahdotonta. Lakiehdotuksessa ei ole huomioitu osaaikaisesti töissä käyviä opiskelijoita, yksinhuoltajia eikä niitä ihmisiä, joiden työkyky riittää vain osaaikatyöhön (esim. vammaiset tai pitkäaikaissairaat) tai joille kokoaikainen työskentely ei ole mahdollista (esim. omaishoitajat). Esityksessä ei myöskään ole huomioitu osatyökykyisiä ja työkyvyttömiä, jotka odottavat eläkepäätöstä.

Ehdotettavat muutokset vähentäisivät kipeästi pääkaupunkiseudulla asuvien asumistukea ja muita sosiaalietuuksia saavien tuloja. Asumistuen enimmäisasumismenojen kuntaryhmien 1 ja 2 yhtenäistäminen tasolle 2 on suunta huonompaan, kun alueella todelliset asumiskustannukset eivät ole aiemminkaan vastanneet asumistuessa hyväksyttäviä asumismenoja. Muutos vaikuttaisi muun muassa moniin alueella varhaiskasvatuksessa ja sote-alalla matalapalkkaisissa, mutta vaativissa,

työtehtävissä työskenteleviin. Pääkaupunkiseudulta, erityisesti Helsingistä voikin syntyä talouden sanelemaa muuttoa kauemmas, missä asumiskulut ovat pienemmät. Esimerkiksi sote-palveluiden ja varhaiskasvatuksen saanti voi entisestään vaikeutua alojen työvoimapulan syventyessä. Tällä olisi negatiivisia vaikutuksia myös esimerkiksi iäkkäiden, sairaiden, vammaisten, henkilökohtaista apua käyttävien ihmisten mahdollisuuksiin elää itsenäistä elämää.

Esityksessä palkka- ja yrittäjätuloja koskevasta 300 euron ansiotulovähennyksestä luovuttaisiin. Kannustimet työllistyä pienipalkkaisein kokoaikatyöhön heikentyvät, kun tuen saannin tulojen pienenee. Hallitus tavoittelee suojaosan poistamisella kokoaikatyöhön hakeutumisen lisääntymistä, mutta ei huomioi sitä, etteivät kaikki ihmiset voi tehdä kokoaikatyötä. Työ voi olla osa-aikatyötä ja kausityötä, ja kokoaikaista työtä ei myöskään ole kaikille ja kaikkialla tarjolla. Pienipalkkaisilla aloilla ja osa-aikaisesti työskenteleville sosiaaliturvaetuudet ovat erittäin tärkeitä; ne täydentävät toimeentuloa, kun palkka ei riitä.

Osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevat, toimeentulotuen varassa elävät ja osatyökykyiset työttömät työnhakijat tarvitsevat mahdollisuuden ottaa vastaan pienimuotoista työtä ilman, että siitä rangaistaan asumistuen menettämisen kautta. Jos pienikin palkkatulo vaikuttaa päivärahaan ja asumistukeen, syntyy voimakas kannustinloukku; ansiotulovähennyksen tai suojaosan poisto tekee työstä kannattamatonta. Työntekijän kannalta on riski ottaa vastaan esimerkiksi lyhyt sijaisuus, jos se aiheuttaa byrokraattisia ongelmia. Työn vastaanottamista pitää helpottaa, ei vaikeuttaa entisestään.

Esimerkkinä monet henkilökohtaiset avustajat tekevät työtä osa-aikaisesti. Koska henkilökohtaisen avun työssä ei vaadita tiettyä koulutusta, se tarjoaa työtä mm. opiskelijoille, osatyökykyisille ja maahanmuuttajille. Työvoiman tarve voi vaihdella viikoittain ja työnantajia voi olla useita. Tämän työn vaikeuttaminen voi tietää pahimmillaan sitä, että vammaiset henkilöt joutuvat avustajan puutteen vuoksi lopettamaan työskentelynsä, siirtymään omaishoitoon tai palveluasumiseen. Inhimillisen kärsimyksen lisäksi tämä lisää jo ennestään korkeita hoivamenoja.

Valtiovarainministeriön alustavan arvion mukaan yleiseen asumistukeen ehdotettavien muutosten positiiviset kokonaisvaikutukset työllisyyteen ovat vähäisiä. Esimerkiksi ansiotulojen suojaosan poistolla ei esityksessä todetusti ole positiivisia vaikutuksia työllisyyteen ja silti esitystä perustellaan työllistymisen kannustimien lisäämisellä. Myös kannustimet työllistyä hyvin pienipalkkaisein kokoaikatyöhön voivat heikentyä joissain tapauksissa, kun tuen saannin tulojen pienenee.

Käytettävissä olevien tulojen väheneminen vaikuttaa negatiivisesti mielenterveyteen. Se aiheuttaa epävarmuutta, turvattomuutta, stressiä ja voi lisätä syrjäytymistä. Perusomavastuun kasvaminen pakottaa yhä useampia pienituloisia hakemaan toimeentulotukea. Kelan perustoimeentulotukeen onkin valtiovarainministeriössä arveltu tulevan ehdotettavien leikkausten vuoksi 15 000 kotitaloutta lisää. Ansiotulovähennyksen poisto johtaa väistämättä tuhansien kaikkein pienituloisimpien toimeentulotukiriippuvuuteen ja esimerkiksi opiskelijoilla kasvaviin opintolainasummiin.

Taloudellinen kuormitus vähentää myös vanhemmuuden voimavaroja ja haastaa vähävaraisissa perheissä asuvien lasten selviytymistä.

Hallitus on myös ehdottanut toimeentulotukilakiin muutoksia, jotka vaikuttavat asumismenojen huomioimiseen toimeentulotuessa. Nämä ja muut suunnitellut leikkaukset ja niiden yhteisvaikutukset kohdistuvat pääosin samoihin, jo nyt heikossa taloudellisessa asemassa oleviin ihmisiin. Samoihin henkilöihin kohdistuvia vaikutuksia syntyy myös indeksijäädytyksiä koskevaan hallituksen esitykseen sisältyvistä ehdotuksista. Myös työttömyysturvaa koskevat muutosehdotukset kohdistuvat osittain samoihin henkilöihin.

Sosiaalityöntekijöiden seura näkee, että lakiehdotus kokonaisuudessaan ei merkittävästi lisää valtion tuloja, mutta lisää asumistukea saavien jo valmiiksi heikossa taloudellisessa asemassa olevien riippuvuutta toimeentulotuesta. Samalla lakiehdotus kasvattaisi sekä Kelan perustoimeentulon, että siirtovaikutuksineen (mm. mielenterveyden ongelmien lisääntyminen, täydentävän toimeentulotuen tarve) hyvinvointialueiden jo nyt kovasti kuormitettuja sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden tarvetta.

Kun suunnitellaan lakiehdotuksia, jossa ollaan leikkaamasta sosiaaliturvasta, on tarpeellista tehdä huolellisia vaikutusarvioita ennen lakiehdotuksen julkaisemista. Tässä tapauksessa jotakin vaikutusarvioita on tehty, mutta ne eivät valitettavasti ole juurikaan vaikuttaneet lakiehdotuksen sisältöön.

Ideaalitilanteessa kaikki pystyisivät elättämään itsensä ilman minkäänlaisia tulonsiirtoja, mutta niin kauan, kun palkat eivät riitä asumisen ja elämisen kustannuksiin, näin ei tapahdu. Kun huomioidaan EU-komission huomautukset maamme liian matalasta sosiaaliturvasta, on kestäväntöntä, että kaikkein pienituloisimpiin ollaan nyt kohdistamassa rajuimmat leikkaukset.

Kotisaari Tuuli
Sosiaalityöntekijöiden seura ry